

Пономаренко Л. В.

П56 Українська мова. 3 клас. I семестр. Відомості з мови і правопису (за підручником Н. В. Гавриш, Т. С. Маркотенко). — Х. : Вид. група «Основа», 2014. — 87, [1] с. — (Серія «Початкова школа. Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-1982-0.

Посібник містить орієнтовне календарне планування та розробки уроків української мови в 3-му класі (I семестр) для шкіл з російською мовою навчання, складені відповідно до вимог нової навчальної програми (К. : Видавничий дім «Освіта», 2012) за підручником Н. В. Гавриш, Т. С. Маркотенко (К. : Видавничий дім «Генеза», 2013).

Задля зручності використання всі розробки розміщені на відривних аркушах. Поля для записів дозволяють творчому вчителю, користуючись запропонованим у посібнику матеріалом, скласти власні плани-конспекти уроків курсу.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.016

ББК 74.263

ЗМІСТ

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ	4
<i>Урок 1.</i> Українська мова — державна мова України	5
ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО В ПОПЕРЕДНІХ КЛАСАХ	7
<i>Урок 2.</i> Усне й писемне мовлення	7
<i>Урок 3.</i> Повторення вивченого про речення	11
<i>Урок 4.</i> Звертання	13
<i>Урок 5.</i> Розвиток зв'язного мовлення. Складання діалогу	17
ЗВУКИ І БУКВИ	19
<i>Урок 6.</i> Звуки мовлення і позначення їх на письмі буквами	19
<i>Урок 7.</i> Правила української літературної вимови	23
<i>Урок 8.</i> Алфавіт	25
<i>Урок 9.</i> Велика та мала літери	27
<i>Урок 10.</i> Розвиток зв'язного мовлення. Вікторина для мовознавців	29
<i>Урок 11.</i> Голосні звуки, позначення їх буквами. Склад	31
<i>Урок 12.</i> Наголос	35
<i>Урок 13.</i> Приголосні звуки, позначення їх буквами	37
<i>Урок 14.</i> Тверді та м'які приголосні звуки	39
<i>Урок 15.</i> Розвиток зв'язного мовлення. Складання розповіді «Хитрий їжачок»	41
<i>Урок 16.</i> Уживання знака м'якшення після букви <i>ц</i>	43
<i>Урок 17.</i> Позначення м'якості приголосних перед <i>о</i>	47
<i>Урок 18.</i> Буквосполучення <i>йо</i>	49
<i>Урок 19.</i> Подовження м'яких приголосних звуків і позначення їх на письмі	51
<i>Урок 20.</i> Розвиток зв'язного мовлення. Складання розповіді за серією малюнків	53
<i>Урок 21.</i> Повторення вивченого	55
<i>Урок 22.</i> Пом'якшення приголосних перед <i>і</i>	57
<i>Урок 23.</i> Уживання <i>и, і</i> після <i>г, к, х</i> та <i>ж, ч, ш, щ</i>	59
<i>Урок 24.</i> Відсутність знака м'якшення після букв, що позначають тверді приголосні звуки	63
<i>Урок 25.</i> Розвиток зв'язного мовлення. Урок-казка «Подорож до замку Усного Мовлення»	65
<i>Урок 26.</i> Відсутність знака м'якшення після <i>р</i> у кінці слова	69
<i>Урок 27.</i> Апостроф	71
<i>Урок 28.</i> Повторення вивченого	73
<i>Урок 29.</i> Розвиток зв'язного мовлення. Складання розповіді за поданим текстом і малюнками	75
СЛОВО	77
<i>Урок 30.</i> Лексичне значення слова	77
<i>Урок 31.</i> Лексичне значення слова (<i>продовження</i>)	79
<i>Урок 32.</i> Слова, близькі за значенням (<i>синоніми</i>)	81
<i>Урок 33.</i> Слова, протилежні за значенням (<i>антоніми</i>)	83
<i>Урок 34.</i> Розвиток зв'язного мовлення. Письмовий переказ тексту «Синичка» за складеним планом	85
ЛІТЕРАТУРА	87

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ

№ з/п	Тема	Дата
1	Українська мова — державна мова України	
Повторення вивченого в попередніх класах		
2	Усне й писемне мовлення	
3	Повторення вивченого про речення	
4	Звертання	
5	Розвиток зв'язного мовлення. Складання діалогу	
Звуки і букви		
6	Звуки мовлення і позначення їх на письмі буквами	
7	Правила української літературної вимови	
8	Алфавіт	
9	Велика та мала літери	
10	Розвиток зв'язного мовлення. Вікторина для мовознавців	
11	Голосні звуки, позначення їх буквами. Склад	
12	Наголос	
13	Приголосні звуки, позначення їх буквами	
14	Тверді та м'які приголосні звуки	
15	Розвиток зв'язного мовлення. Складання розповіді «Хитрий їжачок»	
16	Уживання знака м'якшення після букви <i>ц</i>	
17	Позначення м'якості приголосних перед <i>о</i>	
18	Буквосполучення <i>йо</i>	
19	Подовження м'яких приголосних звуків і позначення їх на письмі	
20	Розвиток зв'язного мовлення. Складання розповіді за серією малюнків	
21	Повторення вивченого	
22	Пом'якшення приголосних перед <i>і</i>	
23	Уживання <i>и, і</i> після <i>г, к, х</i> та <i>ж, ч, ш, щ</i>	
24	Відсутність знака м'якшення після букв, що позначають тверді приголосні звуки	
25	Розвиток зв'язного мовлення. Урок-казка «Подорож до замку Усного Мовлення»	
26	Відсутність знака м'якшення після <i>р</i> у кінці слова	
27	Апостроф	
28	Повторення вивченого	
29	Розвиток зв'язного мовлення. Складання розповіді за поданим текстом і малюнками	
Слово		
30	Лексичне значення слова	
31	Лексичне значення слова (<i>продовження</i>)	
32	Слова, близькі за значенням (<i>синоніми</i>)	
33	Слова, протилежні за значенням (<i>антоніми</i>)	
34	Розвиток зв'язного мовлення. Письмовий переказ тексту «Синичка» за складеним планом	

Мета: ознайомити учнів з новим підручником «Українська мова»; поглиблювати знання учнів про українську мову; сприяти формуванню національної свідомості третьокласників; розвивати увагу, пам'ять, логічне мислення; виховувати любов до рідної мови, бажання правильно нею користуватися, повагу до державних символів.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

1. «Мозкова атака»

- У якій країні ми живемо?
- Які державні символи ви знаєте?

2. Гра «Від А до Я»

- Якими ви маєте бути на уроці?

- У — уважні
- К — кмітливі
- Р — розумні
- А — активні
- І — інтелектуальні
- Н — надійні
- А — акуратні

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

— Діти, сьогодні у нас — перший урок української мови. Перед вами — новий підручник. Прочитайте, як він називається. Ця навчальна книга допомагатиме нам вивчати українську мову, поведе нас дорогою знань, навчаючи грамотного, правильного письма.

Учитель пропонує розгорнути й переглянути підручник.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Ознайомлення з теоретичним матеріалом

1) Пояснення вчителя.

Єдиний скарб у тебе — рідна мова,
Заклятий для сусіднього хижацтва.
Вона твого життя міцна основа,
Певніша над усі скарби й багатства.

П. Куліш

— До найкоштовніших надбань кожного народу належить мова. Тому і називається це надбання — рідна мова.

Мова — не тільки засіб спілкування. Мова — найбільший духовний скарб, у якому народ виявляє себе творцем, передає нащадкам свій досвід і мудрість, перемоги і славу, культуру і традиції, думи і сподівання. Рідна мова — духовне багатство, у якому живе народ. Через мову ми пізнаємо світ. Мова — це засіб формування, оформлення та існування думки: без слів немає мислення, осмислення реальності. Мова виникає, розвивається, живе і функціонує в суспільстві. Народ, держава, мова — це поняття нероздільні. Без мови немає народу, і, навпаки, без народу не існує мови. Найбільший скарб народу — це його мова. Державна мова України — українська мова. Це скарбниця мудрості і немирущості народу.

2) *Робота над віршем (с. 4, впр. 1).*

- Прочитайте вірш Надії Красоткіної. Поясніть, як ви його розумієте.
- Що є найдорожчим для кожної країни? Чому?

3) *Запам'ятай! Опрацювання правила.*

2. Первинне закріплення

Складання асоціативного куща

3. Фізкультхвилинка

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота над текстом (с. 4, впр. 2)

- Прочитайте текст. Доберіть до тексту заголовок.
- Розкажіть, які мови споріднені з українською.
- Чому споріднені мови легко зрозуміти?

2. Гра «Досліди!» (с. 4, впр. 3)

- Прочитайте слова українською, російською та білоруською мовами. Чим ці слова схожі? Чому?

3. Робота в зошиті

Групова робота. Гра «Збери прислів'я»

- Бережи хліб на обід, а слово на відповідь.
- Хто своєї мови цурається, той сам себе стидається.
- У кого рідна мова, в того й душа здорова.

4. Тест «Державні символи. Українська мова» (див. додаток на с. 9)

5. Робота над прислів'ями (с. 5, впр. 4)

- Прочитайте прислів'я та поясніть значення кожного з них.

6. Попрацюй самостійно (за Миколою Колесниковим)

- Поміркуйте, чи гарну пораду дав Іванко бабусі.
- Знайдіть у тексті слова-звертання.
- Прочитайте за особами лише діалог.
- Прочитайте подані вислови і скажіть, коли та у якій ситуації їх слід уживати?

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

- Для чого людям потрібна мова?
- З чого складається наша мова?
- У який спосіб можна про щось розповісти один одному?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

С. 5, впр. 5.

- Прочитайте казку. Поясніть, чому німий брат довго блукав світом і не міг потрапити додому.

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО В ПОПЕРЕДНІХ КЛАСАХ

Дата _____

Клас _____

Урок 2. УСНЕ Й ПИСЕМНЕ МОВЛЕННЯ

Мета: розширювати уявлення учнів про мову як засіб людського спілкування; закріпити знання назв букв українського алфавіту; розвивати усне та писемне мовлення, вміння розташовувати слова в алфавітному порядку; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати почуття любові до рідної мови.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

- Пригадайте, будь ласка, для чого людям потрібна мова.
- З чого складається мова?
- У який спосіб можна про щось розповісти одне одному?
- Як обмінювалися думками первісні люди? (*Жестами, сигналами, мімікою, знаками, інтонацією*)
- Що є найважливішим засобом людського спілкування? (*Мова*)

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

— Сьогодні на уроці ми розширимо уявлення про мову, повторимо назви букв українського алфавіту, потренуємось записувати слова в алфавітному порядку.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Ознайомлення з теоретичним матеріалом

— Мовлення — це процес використання мови народом. Існує усне й писемне мовлення. Коли людина слухає або говорить, то вона вдається до усної форми мовлення, а коли пише або читає — до писемної. Мовлення існує у формі діалогу або монологу.

1) Хвилинка каліграфії.

Сп бі би спасибі

- Що ви можете розповісти про слово *спасибі*?
- А які ще слова ввічливості ви знаєте?
- Для чого потрібні слова ввічливості у мовленні?

2) Словникова робота.

— Доберіть і запишіть слова, близькі за значенням до слова *спілкуватися*. (*Розмовляти, балакати, гомоніти, обмінюватися думками, говорити одне з одним*)

— Складіть речення з цими словами.

3) Запис під диктування.

- Добре слово людині, що дощ у посуху.
- Вітер руйнує гори, а слово — дружбу.
- Поясніть зміст прислів'їв.

2. Первинне закріплення

1) Робота за таблицею «Український алфавіт».

— Назвіть букви українського алфавіту.

2) Самостійна робота.

— Запишіть слова в алфавітному порядку.

I варіант. Ожеледиця, роса, веселка, блискавка, іній, туман.

II варіант. Лопата, граблі, плуг, борона, сапа.

3. Фізкультхвилинка

Раз, два — дерева.

Три, чотири — вийшли звірі.

П'ять, шість — пада лист.

Сім, вісім — птахи в лісі.

Дев'ять, десять — це сунічки

Підняли червоні личка.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота в парі (с. 6, впр. 6)

— Поспілкуйся зі своїм однокласником.

— *Запам'ятай!* Розмова двох осіб — це діалог.

2. Вибіркове читання

— Подані слова й словосполучення прочитайте у такій послідовності:

- ті, що використовуються для привітання;
- ті, що вживаються під час прощання;
- ті, що використовуються при вибаченні;
- ті, що використовуються для висловлення вдячності.

Щиро дякую. Даруйте. Перепрошую. Прошу вибачити (*пробачити*). Вибачте. Доброго ранку! Добрий день! Доброго вечора! Здрастуйте. Доброго здоров'я. Бувайте здорові. Майтеся гаразд! Велике спасибі. Дуже вдячний за вашу допомогу. Вибачте, що турбую. На все добре. До побачення. Ходи здоровий! Прощайте. Ідіть здорові. Бувай! З Богом!

3. Робота за підручником (с. 6, впр. 7)

Групова робота. Запам'ятай правила усного мовлення!

— Привітай друга (*подругу*) з Днем знань і вислови свої побажання.

— Не забувай уживати слова *поздоровляю, щиро вітаю, зичу, бажаю*.

— Розкажи, з якими святами вітають у вашій сім'ї рідних, друзів, сусідів.

4. Складання розповіді за малюнком за поданим початком, кінцівкою (с. 6, впр. 8)

— Розгляньте малюнок. Складіть розповідь.

— Дайте дітям імена.

5. Працюємо разом! (с. 7, впр. 9)

— Пригадайте імена, що починаються літерами *І, Є*. Імена запишіть.

— Перекладіть подані імена українською мовою.

6. Робота в парі

— Складіть та розіграйте діалоги, можливі за певних ситуацій. Особливу увагу зверніть на вживання слів увічливості.

Правила спілкування

1) Уважно і з зацікавленістю вислухайте співрозмовника.

2) Не перебивайте.

3) Дивіться в очі тому, з ким спілкуєтесь.

4) Не нав'язуйте свої переконання, думки та розмову взагалі.

5) Тема спілкування має бути цікавою та корисною для слухача. Під час розмови ви маєте обов'язково враховувати вік та характер вашого співрозмовника.

- 6) У жодному разі не вживайте у розмові грубі слова та не підвищуйте голос без необхідності.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

- Яку роботу ви виконували на уроці?
- Яким мовленням користувалися?
- Хто володіє усним мовленням? (*Той, хто вміє говорити.*)
- Хто може користуватися писемним мовленням?
- Яке значення для людини має писемне мовлення? (*Допомагає людині пізнати далеке минуле, зберегти і передати свої знання майбутнім поколінням.*)

Висновок. Обидві форми мовлення — усна та писемна — потрібні в житті.

- Чим відрізняються усне і писемне мовлення?
- Наведіть приклади монологів і діалогів.
- Які правила спілкування ви знаєте?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

С. 7, впр. 10.

ДОДАТОК ДО УРОКУ 1

Тест «Державні символи. Українська мова»

- 1) Державними символами України є:
  - а) Герб;
  - б) Гімн;
  - в) Прапор;
  - г) зброя.
- 2) Малим Державним Гербом України є:
  - а) блакитний тризуб на золотому тлі;
  - б) золотий тризуб на блакитному тлі;
  - в) жовто-блакитний тризуб.
- 3) Державний Прапор України:
  - а) синьо-жовтий;
  - б) жовто-синій;
  - в) блакитний.
- 4) Державним Гімном України є пісня:
  - а) «Ой у лузі червона калина...»;
  - б) «Ще не вмерли України...»;
  - в) «Разом нас багато, нас не подолати».

Гра «Знайди межу»

— Прочитайте текст. Установіть межу кожного речення.

1-ша група. Україна — моя Батьківщина це найбільша європейська держава вона славиться своєю природою тут живуть розумні, щирі, добрі люди.

2-га група. Наша держава — Україна мова наша — українська найбільше від усіх мов на світі ми любимо свою рідну мову українська мова — державна мова України.

3-тя група. Київ — столиця України це дуже гарне місто воно розкинулось на берегах Дніпра головна вулиця Києва — Хрещатик.

4-та група. Калина — національний символ нашої держави, улюблена рослина українського народу з давніх-давен наш народ оспівував калину в піснях дітям наказували не ламати цвіту калини.

5-та група. Моє рідне місто — Харків тут народилися мої батьки, живу я харків'яни пишаються своїм містом приїжджайте до нас у гості!

— Прочитайте останнє речення тексту. Яке це речення за метою висловлювання? Доведіть.

ПРАВИЛА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ВИМОВИ

- 1) Ненаголошені [е] та [и] у вимові зближуються то як [e^и], то як [и^е]: [ве^исна], [сте^иповий], [жи^еве], [ви^ешневий].
- 2) Ненаголошений [о] здебільшого вимовляється чітко. Лише в деяких словах перед складом з наголошеним [у], [і] він наближається у вимові до [у]: [вода], [молоко], [додому], [зо^узуля], [по^ур'іг].
- 3) Дзвінкі приголосні перед глухими та в кінці слів вимовляються дзвінко. Глухо вимовляється лише приголосний [г] у словах *вогко*, *легко*, *нігті*, *кігті*, *дігтяр*: [книжка], [казка], [дуб], [вохко], [лехко], [кіхті].
- 4) Шиплячі приголосні вимовляються твердо: [н'іч], [д'іучата], [човен], [шчас'т'а].
- 5) Звуки [дж], [дз] вимовляються зливо, як один неподільний звук. Якщо [д] і [з] або [д] і [ж] належать до різних значущих частин слова, їх слід вимовляти як окремі звуки: [джем], [кукурудза], [дзв'ін], [надземний], [п'ідживити].
- 6) Звук [г'] вимовляється на відміну від звука [г] як проривний: [ганок], [гніт].